

บทที่ 4

การดำเนินคดีอาญาและปัญหาในการดำเนินคดีแพ่ง เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของไทย

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นย่อมทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน หรือเสรีภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงต้องมีการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด และให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในทางแพ่ง ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงการดำเนินคดีอาญา ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

4.1 แนวคิดในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญามาตร ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

โดยที่การกระทำความผิดอาญานอกจากที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ยังได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ เสรีภาพ ชื่อเสียง ตลอดจนทรัพย์สินของบุคคล จึงได้มีการกำหนดเป็นมาตรฐานสากลว่ารัฐควรจัดให้มีกระบวนการที่เอื้อต่อการที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยค่าเสียหายความเสียหายที่รวดเร็ว เป็นธรรม ประหยัด และเข้าถึงได้ง่าย (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power Article 5) สำหรับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์และคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเอง แต่ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์และคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ถูกจำกัดให้ทำได้เฉพาะในคดีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์เพียง 9 ฐานความผิด คือ ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชกทรัพย์ ช้อโกง ยักยอกและรับของโจร และค่าสินไหมทดแทนที่เรียกได้ก็มีเพียงการขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์ที่ถูกประทุษร้ายเท่านั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43) หากเป็นการกระทำความผิดฐานอื่น เช่น ความผิดฐานฆ่า ข่มขืนกระทำชำเรา หรือทำร้ายร่างกาย หรือแม้จะเป็นความผิดใน 9 ฐาน ความผิดดังกล่าว แต่ถ้าผู้เสียหายได้รับความเสียหายอย่างอื่นด้วย เช่น ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ กรณีเหล่านี้ก็ไม่อาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาที่รัฐเป็นโจทก์ได้ ผู้เสียหายจะต้องไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเองโดยเสียค่า

สินไหมทดแทนด้วยตนเองโดยเสียค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่างๆ เหมือนคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งก่อให้เกิดภาระและความยุ่งยากแก่ผู้เสียหาย

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 จึงได้เพิ่มหลักการใหม่โดยกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทั้งปวงนอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกให้ตามมาตรา 43 เข้าไปในคดีที่รัฐหรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้โดยใช้วิธีพิจารณาที่ไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมและไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้ผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยสะดวกและรวดเร็วกว่าเดิม ทั้งยังส่งผลให้คดีต่างๆ ที่เกิดจากมูลกรณีเดียวกันได้รับการวินิจฉัยชี้ขาดไปในคราวเดียว โดยไม่ต้องไปฟ้องร้องกันใหม่อันเป็นการลดภาระของคู่ความและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานคดีของศาลรวมทั้งช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพให้แก่ระบบการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาได้ดียิ่งขึ้น¹

4.2 หลักการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 44/1

สำหรับการใช้มาตรา 44/1 เป็นวิธีพิจารณาความที่แน่นอนและก็อิงกับกระบวนการพิจารณาคดีอาญาไม่ใช่เป็นคดีแพ่งล้วนๆ เพราะฉะนั้นจะเห็นว่า การยื่นคำร้องกฎหมายกำหนดให้ขอได้แต่เฉพาะเรื่องของค่าสินไหมทดแทน ดังนั้นการบรรยายข้อหาข้ออ้างที่เป็นเหตุแห่งการเรียกค่าสินไหมทดแทน เพราะว่าเรื่องเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในคำฟ้องของพนักงานอัยการทั้งหมดแล้ว และศาลจะต้องดำเนินการไปตามคำฟ้องพนักงานอัยการ เพราะฉะนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 172 วรรคสอง ที่กำหนดว่าจะต้องบรรยายให้ชัดแจ้งซึ่งรายละเอียดแห่งข้อหาข้ออ้างไม่ต้อง การยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เพียงแต่บรรยายว่า ตนเองได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดตามที่พนักงานอัยการฟ้องอย่างไร เท่าไร ประเด็นที่สอง เรื่องการยื่นคำให้การตอนนี้จะแตกต่างจากคดีแพ่ง การยื่นคำให้การของจำเลยจะเหมือนกับคดีอาญา เริ่มตั้งแต่การส่งหมายเรียก ซึ่งปกติคดีแพ่งจะต้องส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลย แต่กรณีนี้ไม่ต้องส่งหมายเรียกสำเนาคำฟ้องเพราะกฎหมายกำหนดให้ศาลเป็นคนแจ้งเรื่องนี้ให้กับจำเลยทราบ เพราะฉะนั้นจำเลยมาศาลวันไหน ศาลก็อาจจะแจ้งด้วยวาจาหรือส่งสำเนาคำ

¹ สำนักงานวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548, น. 2.

ร้องให้ไปเลย ผู้เสียหายไม่ต้องไปนำส่ง และประการต่อมาคือ จำเลยไม่ต้องไปยื่นคำให้การภายใน 15 วัน เหมือนคดีแพ่ง เพราะกฎหมายบอกให้ศาลสอบถามคำให้การจำเลย ซึ่งจำเลยจะไม่ให้การใดๆเลยก็ได้ ก็ให้ศาลจดเอาไว้ ตามมาตรา 44/2²

4.3 ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา

เนื่องจากได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 ขึ้น และได้พบว่ามีปัญหาต่างๆเกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในการตีความ ปัญหาการบังคับใช้ เป็นต้นอันเนื่องมาจากตัวบทกฎหมายที่ไม่ชัดเจน ดังนั้นผู้เขียนจึงได้นำปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นมาศึกษาและนำมาวิเคราะห์ศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยพิจารณาได้ดังนี้

4.3.1 ปัญหาการตีความกฎหมาย

เมื่อตัวบทกฎหมายที่บัญญัติไว้นั้นไม่ชัดเจน จึงต้องมีการอาศัยการตีความตัวบทกฎหมาย ซึ่งในการตีความของกฎหมายจะต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นสำคัญ โดยบทบัญญัติแห่งมาตรา 44/1 นั้นได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายมากที่สุด ดังนั้นในการตีความตัวบทกฎหมาย จึงต้องตีความไปในที่เกิดประโยชน์แก่ผู้เสียหายมากที่สุดด้วยเช่นกัน

4.3.1.1 ผู้เสียหายที่มีสิทธิจะเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 หมายความว่าตัวผู้เสียหายเท่านั้นหรือหมายถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนด้วย

โดยปัญหาดังกล่าวนั้น ได้มีความเห็นของนักกฎหมาย ดังนี้

จากนิยามของมาตรา 2 (4) คำว่า ผู้เสียหายหมายความว่ารวมถึงบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4,5 และ 6 ดังนั้นเมื่อบทบัญญัติแห่ง มาตรา 44/1 เป็นบทบัญญัติที่บัญญัติอยู่ในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงควรนำนิยามของมาตรา 2 (4) มาใช้ในการปรับกับบทบัญญัติของมาตรา 44/1 ในส่วนที่ไม่ชัดเจน ซึ่งเมื่อนำมาปรับเข้ากับมาตรา 44/1

² เฟื่องอ้าง, น. 102.

แล้ว คำว่าผู้เสียหายจึงมีความหมายรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนด้วย³ ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยว่าเมื่อ บพบัญญัติแห่ง มาตรา 44/1 เป็นบพบัญญัติซึ่งบัญญัติอยู่ในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงควรนำนิยามของมาตรา 2 (4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ ในการปรับกับบพบัญญัติของมาตรา 44/1 ในส่วนที่ไม่ชัดเจน โดยรวมถึงให้ผู้มีอำนาจจัดการแทน สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ด้วย

4.3.1.2 สำหรับผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 นั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยด้วยหรือไม่

มีผู้ให้ความเห็นว่า การยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เป็นการเรียกร้องสิทธิในทางแพ่งโดย ไม่ได้ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญา แม้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะมีผู้เสียหายโดยนิตินัย เช่น สมัครใจทะเลาะวิวาทซึ่งกันและกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1191/2537)⁴ หรือเป็นผู้ที่มีส่วนในการ ประมาทด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1167-1168/2530)⁵ บุคคลเหล่านี้นักจะมีความเสียหายโดยนิตินัยได้ แต่จำเลยก็สามารถให้การต่อสู้ว่ามีส่วนผิดในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 442 ประกอบมาตรา 223 และศาล จะเป็นผู้กำหนดค่าสินไหมทดแทนโดยดูว่าฝ่ายใดก่อให้เกิดความเสียหายยิ่งหย่อนกว่ากัน และลด ความรับผิดของจำเลยลงตามส่วนแห่งความรับผิดของผู้เสียหายหรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีส่วนผิดไม่ยิ่ง หย่อนกว่ากัน ศาลอาจไม่สั่งให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนเลยก็ได้⁶

สำหรับในความเห็นของผู้เขียนนั้น เห็นว่า ผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับ คดีอาญาได้นั้น คือ

1) ผู้เสียหายในคดีอาญาที่ได้รับความเสียหายทางแพ่งซึ่งหมายความรวมถึง บุคคลอื่นผู้สืบสิทธิของบุคคลนั้น เช่น ทายาท

³ ปรินญา จิตรการณทิกิจ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549) น. 109.

⁴ <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp>

⁵ เพิ่งอ้าง.

⁶ สำนักงานวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น. 8

2) พนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ให้ อัยการที่ยื่นฟ้องคดีอาญาที่จะเรียกทรัพย์คืนหรือราคาแทนผู้เสียหาย⁷

จะเห็นได้ว่าผู้มีอำนาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น มีเพียงบุคคล 2 จำพวก ที่มีอำนาจฟ้องคดีได้เท่านั้น แต่มิได้บัญญัติว่าผู้เสียหายนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยด้วยหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า โดยบทบัญญัติแห่งมาตรา 44/1 เป็นการใช้สิทธิเรียกร้องโดยสืบเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาของจำเลย แม้การยื่นคำร้องตามมาตรานี้จะเป็นการใช้เรียกร้องสิทธิในทางแพ่ง และอำนาจในการฟ้องคดีของการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น ผู้เสียหายสามารถฟ้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาก็ได้ หรือฟ้องต่อศาลแพ่งก็ได้⁸ และไม่ว่าจะฟ้องที่ศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่ง การพิจารณาก็ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย โดยไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยแล้ว การยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ของผู้เสียหายก็อาจถูกจำเลยนำสืบหักล้างได้ว่ามิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยจึงไม่มีอำนาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนแก่จำเลยได้

ซึ่งได้มีคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 4526/2546⁹ วินิจฉัยว่า ผู้เสียหายและจำเลยต่าง ฆบรณโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้เสียหายตาย ทายาทของผู้เสียหายไม่อาจเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีที่อัยการฟ้องจำเลยในข้อหาประมาทเป็นเหตุให้คนตายได้ และผลของการเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยคือ ผู้เสียหายนั้นสามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา ซึ่งผลในทางกลับกันก็คือหากเป็นเพียงผู้เสียหายโดยพฤตินัยแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการที่ผู้เสียหายเข้าไปมี "ส่วนร่วม" "ยินยอม" หรือ "พัวพัน" กับการกระทำความผิดผู้เสียหายคนนั้นก็ไม่อาจฟ้องคดีอาญา ไม่อาจขอเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการได้ หรือแม้แต่กรณีร้องทุกข์ได้ คำร้องทุกข์นั้นก็มีขอบ ซึ่งหากเป็นคดีอาญาที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว การสอบสวนที่เกิดจากการร้องทุกข์ดังกล่าวก็ไม่ชอบ อัยการจึงไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

⁷ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา พิมพ์ครั้งที่ 6 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: หจก. จีรรัชการพิมพ์, 2551) น. 232-233.

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40

⁹ เนติบัณฑิตยสภา, (2546, น.1317)

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ศาลจึงต้องยกฟ้องดังที่ศาลฎีกาในคดีนี้ได้วินิจฉัยไว้¹⁰

ดังที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าการฟ้องคดี การเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ การร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัว ถ้ามิใช่เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยแล้ว ศาลก็พิพากษายกฟ้องได้ ฉะนั้นถ้าให้ผู้เสียหายใช้สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนแก่จำเลยในส่วนนี้ได้ก็จะทำให้ขัดกับหลักการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น และดูไม่เป็นธรรมแก่จำเลยถ้าผู้เสียหายมิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยแล้วมาใช้สิทธิตามมาตรา 44/1 ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนแก่จำเลย และการที่กฎหมายบัญญัติให้คำร้องตามมาตรา 44/1 นั้นเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพื่อป้องกันมิให้นาคดีนั้นไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งอีกเท่านั้น และอีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ แม้ว่าการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้นจะได้บัญญัติให้การพิจารณาก็ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ตาม แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าวก็ได้บัญญัติไว้ในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้นผู้เสียหายจึงต้องมีอำนาจฟ้องคดีอาญาเสียก่อน จึงสามารถใช้สิทธิในการฟ้องหรือเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) และก็ต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดอาญาด้วย เช่นเดียวกันกับการฟ้องคดีอาญาทั่วไป

แต่อย่างไรก็ตามได้มีคำพิพากษาของศาลฎีกาในคดีเรื่องหนึ่งได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4147/2550¹¹ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ปัญหาต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยข้อแรกมีว่า โจทก์ร่วมที่ 2 ที่ 3 และที่ 5 มีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในความผิดข้อหากระทำชำเราเด็กหญิงอายุยังไม่เกิน 15 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 277 วรรคแรก หรือไม่ เห็นว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวบัญญัติให้ผู้กระทำชำเราเด็กหญิงอายุยังไม่เกิน 15 ปี ซึ่งมีอายุของตนนั้น มีความผิดโดยไม่คำนึงถึงว่าเด็กหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม แต่หากเด็กหญิงนั้นยินยอม ก็มีได้หมายความว่า เด็กหญิงนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย เมื่อเด็กหญิงด. เด็กหญิงส. และเด็กหญิงอ. ถูกกระทำชำเรา แม้เด็กหญิงทั้งสามจะยินยอมก็เป็นบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดข้อหานี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

¹⁰ ปกป้อง ศรีสนิท, "ฎีกาวิเคราะห์", วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 น. 181: (มีนาคม 2551).

¹¹ บริการส่งเสริมงานตุลาการ, (2550, น. 114)

ความอาญา มาตรา 2 (4) โจทก์ร่วมที่ 2 ที่ 3 และที่ 5 ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมมีอำนาจจัดการแทนเด็กหญิงด. เด็กหญิงส. และเด็กหญิงอ.ตามลำดับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (1) และมีสิทธิยื่นคำร้องขอร่วมเป็นโจทก์ในความผิดข้อหานี้ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 (2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่จำเลยอ้างในฎีกานี้ นั้นข้อเท็จจริงไม่ตรงกับคดีนี้

จากคำพิพากษาของศาลฎีกาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าแม้ว่าผู้เสียหายยินยอมให้ร่วมประเวณีด้วยก็ตาม ก็ได้หมายความว่า เด็กหญิงทั้งสามนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย จึงถือได้ว่าเด็กหญิงทั้งสามนั้นเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ ถ้าต่อมาศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาในภายหลังว่าผู้เสียหายที่จะร้องขอเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 นี้ได้ ต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยเท่านั้น จึงทำให้ผู้เสียหายต้องไปฟ้องเรียกร้องในทางแพ่งแก่จำเลยเอง และในกรณีเช่นนี้ก็จะทำให้การฟ้องคดีของผู้เสียหายในส่วนแพ่งนี้เป็นฟ้องซ้ำได้ ทั้งนี้เพราะศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีอาญาว่าผู้เสียหายมิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย จึงไม่มีสิทธิมาเรียกค่าสินไหมทดแทน ยกคำร้องของผู้เสียหายแล้ว อีกทั้งคู่ความทั้งสองฝ่ายก็เป็นคู่ความเดียวกัน กล่าวคือ ในคดีเดิม(คดีอาญา)พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย จึงเสมือนว่าผู้เสียหายได้ฟ้องคดีเองแล้ว โดยผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องขอเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยตามมาตรา 44/1 และในคดีใหม่นี้ (คดีแพ่ง) ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลย ซึ่งเป็นประเด็นที่วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน กล่าวคือ ในคดีเดิมและในคดีใหม่นี้ มีประเด็นว่า จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์หรือไม่เช่นกัน ซึ่งทางแก้ไขของปัญหาดังกล่าวนี้นี้คือ ผู้เสียหายควรไปฟ้องเรียกร้องแก่จำเลยในทางแพ่งต่างหากจะดีกว่า แต่ก็จะมีข้อเสียคือ ทำให้ผู้เสียหายต้องเสียค่าใช้จ่ายต่างๆในคดีเองอาทิเช่น ค่าธรรมเนียมศาล ค่าทนายความ เป็นต้น

มีข้อน่าสังเกตว่า คำร้องตามมาตรา 172 ไม่ใช่คำฟ้องเพราะไม่อาจเสนอข้อหาได้ เนื่องจากในวรรคสามได้ห้ามผู้เสียหายยื่นคำร้องในลักษณะที่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาของพนักงานอัยการโจทก์ เนื้อหาในคำร้องจึงมีแต่คำขอค่าสินไหมทดแทน หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรคสอง ที่กำหนดว่า คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดทั้งข้อหา ข้ออ้าง และคำขอบังคับ จึงไม่อาจนำมาใช้แก่คำร้องตามมาตรา 172 นี้ได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าศาลเห็นว่าเนื้อหาในคำร้องไม่ครบถ้วน ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้นได้ตามวรรคสองของมาตรา 172 โดยไม่ต้องนำหลักเกณฑ์เรื่องการแก้ไขคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ส่วนเหตุผลที่กฎหมายให้ถือว่าคำร้องที่ผู้เสียหายยื่น

ตามมาตรานี้เป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่งนั้น ก็เพราะไม่ประสงค์จะให้ผู้เสียหายไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจำนวนเดียวกันนี้เป็นคดีแพ่งซ้ำซ้อนอีก ดังนั้น หากผู้เสียหายซึ่งได้ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 นำคดีไปฟ้องยังศาลที่พิจารณาคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนอีก ต้องถือว่าเป็นการฟ้องซ้อนหรือฟ้องซ้ำ แล้วแต่กรณี¹²

4.3.1.3 เมื่อกฎหมายถือว่าคำร้องที่ยื่นตาม 44/1 เป็นคำฟ้อง ปัญหาที่ว่าบุคคลภายนอกจะร้องสอดเข้ามาในคดีตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 ได้หรือไม่

สำหรับประเด็นนี้ มีผู้ให้ความเห็นว่า การพิจารณาปัญหานี้จะต้องคำนึงว่าคดีหลักที่มีการฟ้องร้องเป็นคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์มิใช่เป็นการฟ้องคดีแพ่ง และบทบัญญัติในหมวดนี้อนุญาตให้เสนอคดีส่วนแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเข้ามาได้เพียงสองทาง คือ พนักงานอัยการเป็นผู้ขอตามมาตรา 43 และผู้เสียหายเป็นผู้ร้องขอตามมาตรา 44/1 ทั้งบทบัญญัติในวรรคสามยังห้ามผู้เสียหายเสนอประเด็นอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกันเรื่องค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อหาตามคำฟ้องของโจทก์ เพื่อให้ประเด็นในคดีอาญาล่าช้าออกไป ดังนั้น หากให้มีการร้องสอดเข้ามาได้จะทำให้เกิดประเด็นใหม่เพิ่มเติมขึ้น ซึ่งขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย ฉะนั้นการที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายตามคำฟ้องของพนักงานอัยการโจทก์ จึงไม่อาจจะร้องสอดได้ไม่ว่าในฐานะเป็นคู่ความร่วมมือหรือคู่ความฝ่ายที่สามก็ตาม ซึ่งแตกต่างกับการที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องเองซึ่งบุคคลภายนอกสามารถเข้ามาในคดีได้และเป็นอำนาจศาลที่จะอนุญาตให้เข้ามาหรือไม่ก็ได้ โดยพิจารณาจากคำร้องว่ามีเหตุสมควรหรือไม่ โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 925/2508 วินิจฉัยไว้ว่า โจทก์ฟ้องคดีอาญา โดยมีคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอยู่ด้วย อ้างว่าโจทก์ครอบครองที่ดินซึ่งโจทก์ได้มาโดยบิดายกให้ และแจ้ง ส.ค.1 แล้วจำเลยได้บุกรุกเข้าไปในที่ดินและตัดฟันต้นไม้และลักผลมะพร้าวไปขอให้ลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 84, 334, 358, 362 ให้ใช้ค่าเสียหาย 7,400 บาท ห้ามจำเลยและบริวารอย่าให้เข้าเกี่ยวข้องกับที่ดินของโจทก์ต่อไปศาลชั้นต้นสืบพยานโจทก์นัดหนึ่งแล้ว กระทั่งการคลั่งจึงยื่นคำร้องว่าที่พิพาทเป็นที่ราชพัสดุอยู่ในความดูแลของผู้ร้องเจ้าหน้าที่ได้ให้จำเลยที่ 1 เข้า โจทก์เป็นฝ่ายบุกรุกเข้าครอบครอง เพื่อยังให้ได้รับความรับรองคุ้มครองและบังคับตามสิทธิของผู้ร้อง จึงร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความต่อสู้คดีกับโจทก์ในส่วนแพ่งขอให้ศาลยกฟ้องโจทก์ ห้ามโจทก์และบริวารเกี่ยวข้องกับที่พิพาท

¹² สำนักงานวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1 , น. 11-

ศาลชั้นต้นให้ยกคำร้อง

ผู้ร้องสอดอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า การร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57(1) หรือ (2) ก็ตามไม่หมายความว่าศาลต้องอนุญาตให้เข้ามาเป็นคู่ความได้เสมอทุกกรณีศาลย่อมมีอำนาจพิจารณาว่า ตามคำร้องมีเหตุสมควรหรือไม่ ศาลอุทธรณ์เห็นว่า นอกจากอุทธรณ์ของผู้ร้องมิได้แสดงเหตุอันสมควรประการใดแล้ว คดีนี้ได้สืบพยานโจทก์หลายคนเสร็จไปนัดหนึ่งแล้ว จึงมีแต่เหตุไม่สมควรจะให้ผู้ร้องสอดเข้ามาทำความยุ่งยากสืบสนแก่การพิจารณาคดีอาญา ซึ่งควรดำเนินให้เสร็จไปโดยไม่ชักช้า พิพากษายืน

ผู้ร้องสอดฎีกา

ศาลฎีกาเห็นว่า ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 57 บัญญัติว่า "บุคคลภายนอกซึ่งมิใช่คู่ความ อาจเข้ามาเป็นคู่ความได้ด้วยการร้องสอด" นั้น คำว่าอาจเข้ามาเป็นคู่ความได้มีความหมายเป็นการให้อำนาจศาลที่จะพิจารณาเสียก่อนว่าจะสมควรอนุญาตให้เข้ามาเป็นคู่ความก็ได้ หรือไม่อนุญาตก็ได้ แล้วแต่ที่คำร้องนั้นมีเหตุอันสมควรหรือไม่ ไม่เป็นการบังคับให้ศาลจำต้องอนุญาตให้ร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความได้เสมอไปทุกกรณี ที่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยมาชอบแล้ว พิพากษายืน¹³

ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวไว้ในคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญานั้นมีการร้องสอดได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 ซึ่งเป็นการร้องสอดในคดีส่วนแพ่ง แต่ทั้งนี้บทบัญญัติของกฎหมายได้ให้อำนาจศาลที่จะพิจารณาเสียก่อนว่าจะสมควรอนุญาตให้เข้ามาเป็นคู่ความก็ได้ หรือไม่อนุญาตก็ได้ แล้วแต่ที่คำร้องนั้นมีเหตุอันสมควรหรือไม่ ไม่เป็นการบังคับให้ศาลจำต้องอนุญาตให้ร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความได้เสมอไปทุกกรณี สำหรับการฟ้องคดีอาญานั้น จะใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 ในเรื่องร้องสอดมาใช้บังคับประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 มิได้ ทั้งนี้เพราะอำนาจฟ้องดังกล่าวถือว่ากฎหมายได้กำหนดไว้เป็นกรณีพิเศษโดยเฉพาะในมาตรา 30 โดยผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการและมาตรา 31 ซึ่งพนักงานอัยการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหาย ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เฉพาะคดีความผิดที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้น นอกเหนือจากสองกรณีนี้แล้ว การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมไม่อาจจะมีได้

¹³ เพิ่งอ้าง, น. 12.

โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 3935/2529¹⁴ วินิจฉัยว่า การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญานั้น มีบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 และ 31 เฉพาะกรณีที่ผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการหรือพนักงานอัยการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายในคดีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้น นอกเหนือจากสองกรณีนี้แล้ว การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมไม่อาจจะมีได้ ดังนั้น เมื่อผู้เสียหายคนหนึ่งเป็นโจทก์ฟ้องคดีแล้ว ผู้เสียหายอื่นจะร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมจึงไม่อาจกระทำได้ และจะอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 57(2) ซึ่งบัญญัติให้สิทธิบุคคลภายนอกในกรณีร้องสอดขอเข้าเป็นโจทก์หรือจำเลยร่วม ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 มาอนุโลมบังคับใช้ในกรณีนี้ก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน เพราะอำนาจฟ้องดังกล่าวถือว่ากฎหมายได้กำหนดไว้เป็นกรณีพิเศษโดยเฉพาะในมาตรา 30 และ 31 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ดังนั้น ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิที่จะร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์เดิมได้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การร้องสอดในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาก็มีได้ เพียงแต่ศาลจะอนุญาตให้ร้องสอดหรือไม่ ก็แล้วแต่ว่าคำร้องนั้นมีเหตุอันควรหรือไม่ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 925/2508 ซึ่งได้วินิจฉัยไว้ ซึ่งในกรณีของมาตรา 44/1 นี้ ถ้าศาลเห็นว่าคำร้องสอดของบุคคลอื่นที่ร้องเข้ามาในคดีนั้นจะทำให้คดีของพนักงานอัยการต้องล่าช้าออกไป หรือขัดแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาของพนักงานอัยการโจทก์ ศาลก็อาจไม่อนุญาตให้มีการร้องสอดได้ แต่สำหรับในคดีอาญานั้น จะนำเรื่องร้องสอดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 57 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 มาอนุโลมบังคับใช้ในกรณีนี้ก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน เพราะอำนาจฟ้องดังกล่าวถือว่ากฎหมายได้กำหนดไว้เป็นกรณีพิเศษโดยเฉพาะในมาตรา 30 และ 31 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 3935/2529 ได้มีคำวินิจฉัยไว้

มีข้อสังเกตว่า ในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น จำเลยย่อมต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายอยู่แล้วในทางอาญา แต่บุคคลอื่นที่มีใช้ผู้กระทำความผิดโดยตรงจะต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายเกิดขึ้นนั้นต่อผู้เสียหายด้วยหรือไม่ เพียงใด

การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หมายความว่า คดีแพ่งที่มีมูลมาจากการกระทำความผิดทางอาญา เช่น ขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้คนตายหรือบาดเจ็บ ต้องรับผิดชอบทางอาญาแล้ว ในทางแพ่งต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้เขาด้วย ดังนั้น คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาจึงมี

¹⁴ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4.

2 ส่วน คือ ส่วนทางอาญาและส่วนทางแพ่ง ซึ่งปกติการฟ้องคดีอาญาต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3-7¹⁵

คำพิพากษาฎีกาที่ 4377/2546¹⁶ การพิจารณาว่าคดีจะเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาหรือไม่ จะต้องปรากฏว่าความรับผิดในทางแพ่งเกิดขึ้นจากผลของการกระทำผิดอาญาโดยตรง

ในการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีอาญาได้ด้วย อย่างไรก็ตามผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ก็ยังมีอำนาจแยกฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้นยังศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งต่างหากจากคดีอาญาได้ หากแยกฟ้อง ก็สามารถฟ้องคดีแพ่งก่อน และต่อมาก่อฟ้องคดีอาญาก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 828/2508)¹⁷ อีกทั้งก็ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ต้องฟ้องคดีแพ่งไปพร้อมกับคดีอาญา (คำพิพากษาฎีกาที่ 3994/2533)¹⁸ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 40

แต่เมื่อการยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 นี้ ให้ถือว่าเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ส่วนแพ่ง ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นกับการใช้บังคับมาตรานี้ย่อมมีประการสำคัญ ดังนี้

1) บุคคลที่ถูกฟ้องในคดีอาญานั้น ต้องเป็นผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้นหรือผู้ที่ต้องรับผิดชอบเกิดจากการกระทำของผู้อื่นด้วย¹⁹

ซึ่งในปัญหาข้อนี้สามารถอธิบายได้ว่า หลักในการฟ้องคดีอาญานั้นต้องฟ้องต่อผู้กระทำความผิดโดยตรง ส่วนบุคคลอื่นซึ่งต้องรับผิดชอบเพื่อการกระทำของผู้กระทำความผิดนั้นจะไม่ถูกฟ้องให้รับผิดชอบในทางอาญาด้วย เช่น ลูกจ้างได้ขับรถบรรทุกสินค้าเพื่อไปส่งของให้กับลูกค้าตามคำสั่งของนายจ้าง โดยขับรถด้วยความประมาทเลินเล่อจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย บุคคล

¹⁵ ปริญญา จิตรการนทิกิจ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น. 96.

¹⁶ บริการส่งเสริมงานตุลาการ, (2546, น.122)

¹⁷ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4.

¹⁸ เพิ่งอ้าง.

¹⁹ ข้อสังเกต ในการฟ้องคดีแพ่งนั้น โจทก์หรือผู้ได้รับความเสียหายมีสิทธิยื่นฟ้องจำเลยผู้กระทำความเสียหายโดยตรงหรือบุคคลอื่นที่ต้องรับผิดชอบเกิดจากการกระทำของผู้อื่นต่อศาลได้

ที่จะถูกฟ้องคดีอาญาต่อศาลนั้นก็คือ ตัวลูกจ้างซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น สำหรับนายจ้างนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 บัญญัติให้ต้องรับผิดชอบร่วมกันกับลูกจ้าง ถ้าผลแห่งการกระทำผิดที่เกิดขึ้นนั้นได้เกิดเพราะลูกจ้างได้กระทำการไปในทางการที่จ้าง อันเป็นความรับผิดชอบตามกฎหมายแพ่งมิใช่ความรับผิดในทางอาญา แม้ว่าการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรคสองนั้นบัญญัติให้ผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ส่วนแพ่งก็ตาม

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวจะยื่นคำร้องขอให้นายจ้างรับผิดชอบร่วมกับลูกจ้างในการเรียกค่าสินไหมทดแทนไม่ได้ ทั้งนี้เพราะในคดีอาญานั้นพนักงานอัยการมิได้ฟ้องให้นายจ้างต้องรับผิดชอบด้วย (ซึ่งในฟ้องคดีส่วนอาญาพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายไม่สามารถฟ้องนายจ้างได้อยู่แล้ว ฟ้องได้แต่ลูกจ้างซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น) ฉะนั้นถ้ามิได้มีการฟ้องให้นายจ้างรับผิดชอบแล้ว ก็ไม่อาจเรียกค่าสินไหมทดแทนจากนายจ้างในกรณีดังกล่าวได้ อีกทั้งคำพิพากษาในคดีอาญาก็ไม่ผูกมัดความรับผิดในทางแพ่งของนายจ้างซึ่งเป็นบุคคลภายนอกด้วย

นอกจากนี้นายจ้างเองก็ไม่อาจเข้ามาเป็นคู่ความร่วมในคดี(จำเลยร่วม)ได้ ทั้งนี้เพราะการเข้ามาเป็นคู่ความนั้นต้องอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติในมาตรา 55,56 กล่าวคือ ต้องมีส่วนได้เสียในคดี โดยอาจเป็นบุคคลผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่หรือมีเหตุที่จะต้องใช้สิทธิทางศาล²⁰ ซึ่งกรณีของตัวนายจ้างนั้นมิใช่บุคคลผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่หรือมีเหตุที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลแต่อย่างใด ดังนั้นจึงทำให้ผู้เสียหายต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งกับนายจ้างต่างหากและผู้เสียหายก็ต้องเสียฤชาค่าธรรมเนียมในคดีแพ่งอันทำให้การเยียวยาเรื่องค่าเสียหายนั้นต้องล่าช้าออกไปอีก ซึ่งในกรณีนี้ยังมิอาจข้อสังเกตอยู่หลาย ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ถ้าผู้เสียหายได้ไปฟ้องคดีแพ่ง เพื่อให้นายจ้างรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทนหลังจากที่ศาลได้ยกคำร้องดังกล่าวไปแล้ว ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายแล้ว อาจทำให้การฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งในภายหลังนั้นขาดอายุความได้ ดังที่ได้มีคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 321/2550²¹ วินิจฉัยว่า การเรียกร้องค่าเสียหายในมูลอันเป็นความผิดมิใช่โทษตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งให้นับอายุความทางอาญาที่ยาวกว่าตามประมวลกฎหมาย

²⁰ อุดม เฟื่องฟู, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 1, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2550) น. 520.

²¹ เนติบัณฑิตยสภา, (2550, น.173)

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคสอง นั้นหมายความว่าเฉพาะการเรียกร้องจากตัวผู้กระทำผิดหรือผู้ร่วมในการกระทำผิดโดยเฉพาะ มิได้หมายถึงผู้อื่นที่ไม่ได้ร่วมในการทำความผิดด้วย การเรียกร้องค่าเสียหายเอาแก่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นนายจ้าง จึงต้องใช้อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 448 วรรคหนึ่ง เมื่อจำเลยที่ 2 ให้การต่อสู้ว่า เหตุคดีนี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2542 แต่โจทก์มาฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายในกรณีละเมิดเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2545 หลังเกิดเหตุเป็นเวลา 3 ปีเศษ ฟ้องโจทก์จึงขาดอายุความ ย่อมเป็นการแสดงเหตุแห่งการขาดอายุความให้เป็นที่เข้าใจแล้วว่า นับแต่วันเกิดเหตุละเมิดถึงวันฟ้องคดีโจทก์ขาดอายุความ 1 ปี ไปแล้ว คำให้การของจำเลยที่ 2 จึงชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 177 วรรคสอง คดีสำหรับจำเลยที่ 2 จึงมีประเด็นเรื่องอายุความ

ประการที่สอง สำหรับประเด็นเรื่องของการบังคับคดีเรื่องให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 249 บัญญัติว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน คำสินไหมทดแทนหรือค่าธรรมเนียมนั้น ให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง²² ก็ไม่อาจจะใช้บังคับตามกฎหมายได้อย่างแท้จริง เนื่องจากลูกจ้างซึ่งเป็นผู้อยู่ในฐานะด้อยกว่านายจ้างคงไม่มีเงินมาชดใช้คำสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายได้อย่างแน่นอน และเมื่อลูกจ้างซึ่งอยู่ในฐานะจำเลยไม่สามารถนำเงินมาชดใช้คำสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ก็ต้องยึดทรัพย์สินของจำเลยออกขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่ผู้เสียหายต่อไป ซึ่งในความเป็นจริงแล้วจำเลยเป็นเพียงลูกจ้าง คงไม่มีทรัพย์สินใดๆที่จะนำมายึดเพื่อขายทอดตลาดและนำเงินมาชำระให้แก่ผู้เสียหายได้

4.3.1.4 ถ้าพนักงานอัยการได้ดำเนินการตามมาตรา 43 นี้แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตาม 44/1 เพื่อเรียกดอกเบี้ยของจำนวนเงินดังกล่าวนี้ได้อีกหรือไม่

ในกรณีที่พนักงานอัยการดำเนินการตามมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้ ทั้งนี้เพราะ มาตรา 44/1 วรรคสามได้บัญญัติว่า “.....ในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้” ซึ่งวัตถุประสงค์ของการแก้ไขกฎหมายก็เพื่อให้ผู้เสียหายเรียกค่าสินไหมทดแทนในส่วนที่พนักงาน

²² กล่าวคือ ต้องแจ้งคำบังคับให้จำเลยนำทรัพย์สินนั้นมาคืนหรือนำเงินมาใช้ราคาทรัพย์สิน คำสินไหมทดแทนหรือค่าธรรมเนียมแล้วแต่กรณี หากจำเลยไม่ปฏิบัติตาม ก็ต้องยึดทรัพย์สินของจำเลยออกขายทอดตลาดชำระหนี้ ถ้ามีเงินเหลือต้องส่งคืนส่วนที่เหลือให้จำเลยไป และจะบังคับได้ต่อเมื่อคดีอาญาถึงที่สุดแล้วด้วย

อัยการไม่อาจเรียกได้ตามมาตรา 43 หรือไม่ได้เรียกให้แก่ผู้เสียหาย ที่ไม่ต้องไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นคดีแพ่งต่างหากและทำให้ผู้เสียหายต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลในส่วนนี้เพิ่มขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายเพิ่มมากขึ้น ซึ่งกฎหมายไม่มีเจตนารมณ์เช่นนั้น ดังนั้นผู้เสียหายจึงมีสิทธิยื่นคำฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนได้อีก โดยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12414/2547²³ (ประชุมใหญ่) เป็นแนวในการวินิจฉัย ซึ่งเหตุผลของคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ที่ว่า การที่พนักงานอัยการไม่ได้ขอเรียกดอกเบี้ยมาด้วยมิใช่พนักงานอัยการไม่ยอมเรียก แต่สภาพของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ไม่เปิดช่องให้เรียก มิใช่ว่าพนักงานอัยการฟ้องเรียกได้แล้วแต่ไม่เรียก ฉะนั้นฟ้องของโจทก์ในคดีนี้จึงเป็นฟ้องซ้อนกับคดีอาญาในคดีก่อนเฉพาะต้นเงินเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้ผู้เสียหายเรียกค่าสินไหมทดแทนได้มากขึ้น และนอกจากนี้ ถ้าผู้เสียหายเห็นว่าจำนวนเงินหรือราคาทรัพย์สินที่พนักงานอัยการโจทก์เรียกตามมาตรา 43 ไม่ครบถ้วนหรือต่ำกว่าความเป็นจริง ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมจากจำนวนที่โจทก์เรียกร้องได้อีกด้วย

4.3.1.5 ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 44/1 นั้น หมายถึงค่าเสียหายเฉพาะที่เป็นตัวเงินอย่างเดียวเท่านั้นหรือไม่

มีผู้ให้ความเห็นว่า คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ที่ผู้ทาละเมิดจะต้องชดใช้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 หรือมาตรา 215 ซึ่งไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินเท่านั้น หากแต่รวมถึงหนี้ที่เป็นการกระทำเพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิม เช่น ขอให้ขับไล่ เป็นต้น ดังนั้นการที่มาตรา 44/1 วรรคสอง บัญญัติให้คำร้องของผู้เสียหายต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้องนั้น จึงมีความหมายแต่เพียงว่าค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้องมีอะไรบ้างและจำนวนมากน้อยเพียงใด หากได้มีความมุ่งหมายที่จะให้แสดงเฉพาะแต่ค่าสินไหมทดแทนที่เป็นตัวเงินแต่อย่างเดียว²⁴ และหลักในการยื่นคำร้องดังกล่าวมีหลักว่า คำร้องต้องแสดงรายละเอียดตามสมควร หากศาลเห็นว่าคำร้องขาดสาระสำคัญ ศาลมีอำนาจสั่งให้แก้ไขได้ แสดงว่ากฎหมายไม่ประสงค์ที่จะให้มีการตัดคำร้องในลักษณะเดียวกับคดีแพ่ง โดยอ้างว่าคำร้องเคลือบคลุมแล้วก็ยก หรือไม่รับคำร้อง ซึ่งในทางปฏิบัติ

²³ เพิ่งอ้าง, น. 16.

²⁴ เพิ่งอ้าง, น. 10.

ศาลอาญาจะมีแบบพิมพ์ให้กรอกและมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำ ถ้าทำตามแบบพิมพ์ก็จะมีปัญหาแต่อย่างใด²⁵

สำหรับผู้เขียนนั้นเห็นว่า การยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 นั้นกฎหมายได้ใช้คำว่า ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกันกับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ได้แก่ การคืนทรัพย์หรือใช้ราคาทรัพย์ รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้ เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อขึ้นนั้นด้วย และรวมถึงหน้อย่างใด ๆ เพื่อกระทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิม เช่น หนี้กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใด ๆ ดังนั้นสำหรับค่าสินไหมทดแทนแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องเป็นตัวเงินแต่เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงความเสียหายที่คำนวณเป็นตัวเงินได้ด้วยเช่นกัน เช่น ค่าขาดประโยชน์จากการใช้ทรัพย์ เป็นต้น ถ้าเป็นความเสียหายอันแน่นอน และเป็นผลโดยตรงจากผู้กระทำแล้ว ผู้กระทำก็ต้องรับผิดชอบ²⁶ ซึ่งผู้เสียหายสามารถเรียกจากผู้กระทำ ผิดหรือจำเลยได้ แม้ว่าพนักงานอัยการจะได้มีคำขอให้เรียกทรัพย์หรือราคาแทนผู้เสียหายตามมาตรา 43 แล้วก็ตาม อันเป็นหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่การที่ผู้เสียหายใช้สิทธิตามมาตรา 44/1 นี้ เป็นเรื่องที่กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการยื่นคำร้องขอเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดี ดังนั้นผู้เสียหายจึงสามารถใช้สิทธิในการเรียกค่าขาดประโยชน์จากการใช้ทรัพย์ ซึ่งถือว่าเป็นค่าสินไหมทดแทนประการหนึ่ง ตามมาตรา 44/1 ได้อีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม มาตรา 44/1 วรรคสาม ยังได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า จะมีคำขอประการอื่นที่มีค่าขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญามีได้ เช่น ในคดีหมิ่นประมาท ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายได้ แต่จะขอให้ประกาศโฆษณาคำพิพากษาไม่ได้ เป็นต้น²⁷

²⁵ นายชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, “การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาและการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน”, ศาลยุติธรรมปริทัศน์ (เดือนเมษายน 2549) น.106.

²⁶ ไพจิตร บุญญพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิดและหลักกฎหมายลักษณะละเมิด เรื่องข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2548) น.150.

²⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง ตีบทคำอธิบาย และเอกสารอ้างอิง เรียงมาตรา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2551) น.120-121.

4.3.1.6 ปัญหาที่ว่าในบางกรณีพนักงานอัยการโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยสองข้อหา ข้อหาหนึ่งเป็นข้อหาตามมาตรา 43 และมีคำขอเรียกทรัพย์คืน ส่วนอีกหนึ่งข้อหาไม่ใช่ข้อหาตามมาตรา 43 ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง เพื่อเรียกทรัพย์คืนหรือขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้อีกหรือไม่ จะต้องห้ามตามมาตรา 44/1 วรรคสามหรือไม่

มีผู้ให้ความเห็นว่า หากผู้เสียหายยื่นคำร้องขอตามมาตรา 43 ไม่ได้เพราะซ้ำกับคำขอของพนักงานอัยการตามมาตรา 43 ผู้เสียหายก็ต้องไปฟ้องจำเลยเป็นคดีแพ่งใหม่เพื่อเรียกเงินดังกล่าวนี้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่แก้ไขใหม่ กรณีนี้จึงหมายความว่าห้ามเฉพาะการเรียกซ้ำซ้อนภายใต้ข้อหาเดียวกับที่พนักงานอัยการโจทก์เรียกตามมาตรา 43 เท่านั้น ซึ่งถ้าศาลพิพากษายกฟ้องในข้อหาซึ่งพนักงานอัยการฟ้องตามมาตรา 43 และเรียกทรัพย์คืน เช่น ข้อหาฉ้อโกง เป็นต้น แม้ศาลจะพิพากษาลงโทษในข้อหาอีกข้อหาหนึ่งซึ่งพนักงานอัยการไม่มีอำนาจเรียกทรัพย์คืน ศาลก็มีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ให้แก่ผู้เสียหายได้²⁸

สำหรับผู้เขียนนั้น มีความเห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวห้ามเฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการได้มีคำขอตามมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายก็จะขอภายใต้ข้อหาแห่งมาตรา 43 นี้ก็ไม่ได้ โดยบทบัญญัติแห่งมาตรา 43 นี้ เป็นบทบัญญัติที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการเมื่อยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์คืนหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย ซึ่งเป็นคนละกรณีกับการยื่นคำร้องขอให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 เป็นกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องและผู้เสียหายขอเรียกค่าสินไหมทดแทน เพราะเหตุที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้ ดังนั้นผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวได้ โดยไม่จำเป็นต้องฟ้องเป็นคดีใหม่ เนื่องจากบทบัญญัติแห่งมาตรา 44/1 นี้ได้ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายในการยื่นคำร้องเข้าไปในคดีดังกล่าวได้อยู่แล้ว ถ้าผู้เสียหายต้องไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นคดีแพ่งใหม่ ก็จะทำให้คดีนั้นมีความยุ่งยาก และเป็นเหตุให้ผู้เสียหายต้องเสียค่าธรรมเนียมในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน อันเป็นการขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย ฉะนั้นแม้ว่าศาลจะมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามมาตรา 43 ก็ตาม แต่ศาลอาจมีคำสั่งเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ก็ได้ โดยอาจจะสั่งยกคำขอหรือมีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายก็ได้

²⁸ สำนักงานวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น. 18.

แต่ถ้าศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษจำเลยในกรณีดังกล่าวทั้งสองข้อหา และให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย ทั้งข้อหาตามมาตรา 43 และ มาตรา 44/1 นั้นจะทำให้ผู้เสียหายได้รับจำนวนค่าสินไหมทดแทนมากเกินไปหรือไม่

ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่นำนำมาพิจารณาดังนี้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5838/2541²⁹ ขณะที่จำเลยที่ 1 กับพวกร่วมกันทำร้ายผู้เสียหายนั้นนาฬิกาของผู้เสียหายหลุดจากข้อมือ จำเลยที่ 1 กับพวกมิได้เข้าหยิบขยนาฬิกาแต่อย่างใด กลับปรากฏว่าจำเลยที่ 1 กับพวกวิ่งไล่ตามผู้เสียหายไปจนถึงปากซอย แสดงว่าจำเลยที่ 1 กับพวกมิได้ประสงค์ต่อทรัพย์ของผู้เสียหาย แต่เมื่อทำร้ายผู้เสียหาย แล้วเห็นนาฬิกาของผู้เสียหายตกอยู่ จึงมีเจตนาที่จะเอาทรัพย์นั้นเป็นของตน และเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน การกระทำของจำเลยที่ 1 จึงเป็นความผิดฐานร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้เสียหายและฐานลักทรัพย์เท่านั้น การทำร้ายร่างกายและการลักทรัพย์เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำความผิดฐานปล้นทรัพย์ แม้โจทก์จะมีได้ฟ้องให้ลงโทษในการกระทำความผิดดังกล่าว ศาลก็มีอำนาจพิพากษาลงโทษได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 วรรคท้าย การกระทำของจำเลยที่ 1 ไม่เป็นความผิดฐานปล้นทรัพย์แต่เป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกายและลักทรัพย์อันเป็นเหตุในลักษณะคดี ย่อมมีผลถึงจำเลยอื่นที่ร่วมกระทำความผิดกับจำเลยที่ 1 ด้วย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 89 แม้จำเลยอื่นจะได้ฎีกาขึ้นมา ศาลฎีกาก็มีอำนาจพิพากษาถึงจำเลยอื่นได้

ซึ่งจากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าการกระทำของจำเลยที่ 1 กับพวกที่ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้เสียหาย อันเป็นความผิดซึ่งผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ร่างกายตามมาตรา 44/1 นี้ได้ และปรากฏข้อเท็จจริงต่อมาว่า หลังจากที่จำเลยที่ 1 กับพวกได้ทำร้ายร่างกายผู้เสียหายแล้วได้เห็นนาฬิกาของผู้เสียหายตกอยู่จึงมีเจตนาที่จะเอาทรัพย์นั้นเป็นของตน และเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน การกระทำของจำเลยที่ 1 จึงเป็นความผิดฐานร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้เสียหายและฐานลักทรัพย์อันเป็นความผิดซึ่งเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว ก็ให้พนักงานอัยการเรียกทรัพย์คืนหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 43

โดยในคำพิพากษาของศาลฎีกานี้ พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องจำเลยที่ 1 กับพวกในความผิดฐานปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33, 340, 340 ตร., 83 ธิปไตยก่อนของกลาง (ซึ่งในความผิดตามมาตรา 340 แห่งประมวลกฎหมายอาญานั้นมีความผิดฐานทำร้าย

²⁹ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4.

ร่างกายปนอยู่ด้วย) หรือแม้กระทั่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยที่ 1 กับพวกในความผิดฐานทำร้ายร่างกายและลักทรัพย์ โดยพนักงานอัยการได้เรียกทรัพย์คืนหรือราคาทรัพย์แทนผู้เสียหายตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายก็สามารถใช้สิทธิของตนในการเรียกทรัพย์ค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยได้ ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 44/1 โดยผู้เขียนเห็นว่าไม่เป็นการต้องห้ามตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 44/1 วรรคสาม แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะบทบัญญัติมาตรา 44/1 วรรคสามนี้ ห้ามเฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการได้มีคำขอตามมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายก็จะขอภายใต้ข้อหาแห่งมาตรา 43 ซึ่งเป็นข้อหาเดียวกันกับที่พนักงานอัยการขอแล้วอีกไม่ได้เท่านั้น แต่เมื่อค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายได้รับเป็นคนละข้อหากัน (คนละฐานความผิด) ผู้เสียหายก็ย่อมมีสิทธิที่ยื่นคำขอเรียกค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 44/1 และมีสิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนได้ทั้ง ตามมาตรา 43 และมาตรา 44/1 โดยศาลอาจกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่ได้รับนั้นพอสมควร เพื่อมิให้จำเลยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายมากเกินไปจนเกินจริงเท่านั้น

4.3.2 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของบทบัญญัติมาตรา 44/1 นั้น คือ เมื่อมีปัญหาข้อเท็จจริงเกิดขึ้นมานั้น ควรนำกฎหมายมาปรับใช้แก่คดีที่เกิดขึ้นนี้อย่างไร จึงจะเหมาะสมและเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายมากที่สุด โดยมีปัญหาควรนำมาพิจารณาดังนี้

4.3.2.1 ปัญหาต่อไปมีว่า ในกรณีที่คดีอาญาอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง แต่ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายเรียกร้องมีทุนทรัพย์เกินอำนาจของศาลแขวง ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องเข้าไปในคดีอาญาของศาลแขวงได้หรือไม่

ซึ่งเคยมีคำพิพากษาไว้ใน ฎีกาที่ 4419/2528³⁰ วินิจฉัยว่า ถ้าเป็นกรณีที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องจำเลยในความผิดฐานลักยอก (เป็นฐานความผิดตามมาตรา 43) แม้ว่าพนักงานอัยการได้มีคำขอในส่วนแบ่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์เกินกว่า 10,000 บาท แก่ผู้เสียหายก็ตาม พนักงานอัยการย่อมมีคำขอดังกล่าวได้แม้ว่าจะเกินอำนาจของศาลแขวงก็ตาม เพราะเป็นเรื่องที่กฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการทำการดังกล่าวแทนผู้เสียหาย แต่เมื่อผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม ผู้เสียหายไม่อาจถือเอาคำขอของพนักงานอัยการเป็นของผู้เสียหายได้ เพราะหากผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองแล้วย่อมไม่มีสิทธิยื่นคำขอในส่วนแบ่งอันมีทุนทรัพย์เกินกว่า 10,000 บาท ต่อศาลแขวงได้เนื่องจากเกินอำนาจศาลแขวงที่จะพิจารณาพิพากษา

³⁰ เนติบัณฑิตยสภา, (2528, น. 1317)

จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้นนี้จึงสรุปได้ว่า ถ้าเป็นกรณีที่พนักงานอัยการได้มีคำขอให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายตามมาตรา 43 แล้ว แม้ว่าคำขอในส่วนแพ่งจะมีราคาทรัพย์สินเกินกว่าอำนาจของศาลแขวงก็ตาม แต่เมื่อผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม ผู้เสียหายไม่อาจถือเอาคำขอของพนักงานอัยการเป็นของผู้เสียหายได้ เพราะหากผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองแล้วย่อมไม่มีสิทธิยื่นคำขอในส่วนแพ่งอันมีทุนทรัพย์เกินกว่า 10,000 บาท (ปัจจุบันราคาทรัพย์สินหรือจำนวนเงินที่ฟ้องในศาลแขวงไม่เกิน 300,000 บาท ตามพระราชบัญญัติศาลยุติธรรมมาตรา 25 (4)) ต่อศาลแขวงได้ เนื่องจากเกินอำนาจศาลแขวงที่จะพิจารณาพิพากษา

แต่เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นโดยมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายให้ได้รับเยียวยาความเสียหายให้มากที่สุดและไม่ต้องให้ผู้เสียหายเสียเวลาไปฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก อย่างไรก็ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4419/2528 ได้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 44/1 จึงไม่น่าจะนำคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวนี้นี้มาเป็นแนวทางในการตีความ ดังนั้นเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาล และโดยผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายต่อร่างกายจิตใจ ฯลฯ สามารถยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนต่อศาลได้ แม้ว่าทุนทรัพย์ที่เรียกร้องนั้นจะเกินอำนาจของศาลแขวงก็ตาม³¹

4.3.2.2 ในกรณีที่ผู้เสียหายซึ่งยื่นคำร้องไว้ตามมาตรา 44/1 ตายลงในระหว่างพิจารณา ทายาทของผู้เสียหายมีสิทธิจะดำเนินคดีต่อไปได้อีกหรือไม่ และใช้บทบัญญัติมาตราใดมาใช้บังคับ

มีผู้ให้ความเห็นว่า เมื่อเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา และในการดำเนินคดีแพ่งก็ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวนี้เป็นคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่ง ตามมาตรา 44/1 วรรคสอง ดังนั้นจึงควรนำเรื่องการเข้าแทนที่คู่ความผู้มรณะมาใช้ ตาม ป.วิ.แพ่งมาตรา 42 โดยให้ศาลเลื่อนการพิจารณาคดีออกไปก่อนจนกว่าทายาทของผู้มรณะหรือผู้จัดการทรัพย์สินมรดกของผู้มรณะจะได้เข้ามาแทนที่คู่ความผู้มรณะโดยมีคำขอเข้ามาเองหรือโดยที่ศาลหมายเรียกให้เข้ามาก็ได้ โดยไม่นำเรื่องการรับมรดกความตามบทบัญญัติตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 29 มาปรับใช้กับกรณีที่เกิดขึ้น

³¹ เฟิงอ้าง, น.19

แต่ในส่วนคดีอาญาแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการต้องดำเนินคดีต่อไป ทั้งนี้ เพราะสิทธินำคดีอาญามาฟ้องนั้นยังไม่ระงับไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39³²

4.3.2.3 การยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เมื่อจำเลยได้ทราบถึงคำร้องดังกล่าวแล้ว จำเลยต้องทำคำให้การภายใน 15 วัน เหมือนคดีแพ่งทั่วไปอีกหรือไม่ จะใช้สิทธิฟ้องแย้ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสามได้หรือไม่

มีผู้ให้ความเห็นว่า ตามมาตรา 44/2 บัญญัติว่า เมื่อได้รับคำร้องตามมาตรา 44/1 ให้ศาลแจ้งให้จำเลยทราบ หากจำเลยให้การประการใดหรือไม่ประสงค์จะให้การให้ศาลบันทึกไว้ ถ้าหากจำเลยประสงค์จะทำคำให้การเป็นหนังสือให้ศาลกำหนดระยะเวลายื่นคำให้การตามที่เห็นสมควร จากบทบัญญัติมาตรานี้จะเห็นได้ว่า กฎหมายมิได้บังคับไว้ให้จำเลยต้องยื่นคำให้การแต่ประการใด ดังนั้น จำเลยจึงไม่อยู่ในบังคับบทบัญญัติว่าด้วยการขาดนัดยื่นคำให้การ ทั้งไม่ถูกบังคับต้องยื่นคำให้การภายใน 15 วัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคหนึ่ง และไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องให้การเหมือนเช่นคดีแพ่งสามัญ และเมื่อจำเลยไม่ยื่นคำให้การก็ไม่ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การด้วย³³

สำหรับผู้เขียนนั้นเห็นว่า ตามบทบัญญัติมาตรา 44/2 นั้น ได้กำหนดแต่เพียงให้ศาลแจ้งคำร้องตามมาตรา 44/1 นั้นให้จำเลยทราบ โดยจำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ และให้ศาลบันทึกไว้ ถ้าหากจำเลยประสงค์จะทำคำให้การเป็นหนังสือ ก็ให้ศาลกำหนดระยะเวลายื่นคำให้การตามที่เห็นสมควร ดังนั้นจำเลยจึงไม่ต้องยื่นคำให้การภายใน 15 วันเหมือนอย่างคดีแพ่ง และก็ไม่ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและไม่มีการขาดนัดพิจารณาด้วย เพราะในเมื่อกฎหมายกำหนดว่า จำเลยจะให้การหรือไม่ก็ได้ ให้ศาลบันทึกไว้ โดยศาลจะอนุญาตให้ผู้เสียหายมีสิทธินำพยานเข้าสืบถึงค่าสินไหมทดแทนได้เท่าที่จำเป็น สำหรับการสืบพยานในคดีอาญาก็เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการเป็นผู้นำสืบว่า มีการกระทำความผิดอย่างไร ที่ไหน ใครเป็นผู้ทำ ซึ่งในส่วนนั้นถือว่าเป็นการสืบพยานส่วนแพ่งไปด้วยในตัว เพราะฉะนั้นจะไม่มีวันสืบพยานคดีส่วนแพ่ง และการนัดสืบนัดใดส่วนเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนนั้น ก็ไม่ใช่เป็นการนัดวันสืบพยานในคดีแพ่ง แต่เป็นการไต่สวนเฉพาะประเด็นเรื่องค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น³⁴

³² เฟื่องอ้าง, น. 20

³³ ปริญญญา จิตรกรานทีกิจ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน) น. 109.

³⁴ นายชาญณรงค์ ปรานีจิตต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น.102-103.

สำหรับการฟ้องแย้ง ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายใดที่ห้ามฟ้องแย้งเลยในคำให้การจำเลยจึงสามารถฟ้องแย้งเข้ามาในคำให้การได้ โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 1499/2514³⁵ วินิจฉัยในทำนองที่ในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาก็มีฟ้องแย้งได้ อีกทั้งมาตรา 44/1 วรรคสาม ก็ได้บัญญัติถึงคำร้องว่าผู้เสียหายจะมีคำร้องประการอื่นที่มีใช้คำขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำของจำเลยและต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ แต่ฟ้องแย้งของจำเลยต้องมีใช้เป็นคำฟ้องแย้งอื่นนอกเหนือจากเรื่องค่าสินไหมทดแทนและต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องของพนักงานอัยการด้วยเช่นกัน เพราะมิฉะนั้นจะทำให้การพิจารณาในคำร้องของศาลนี้ต้องล่าช้าออกไป ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้ผู้เสียหายได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยเร็ว

4.3.2.4 ปัญหาต่อไปมีว่า ถ้าในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ได้มีเหตุเกิดขึ้นบางประการทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 ศาลจะต้องดำเนินคดีส่วนแพ่งต่อไปหรือไม่

ซึ่งในกรณีเช่นนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาหลายเรื่องที่ได้วินิจฉัยไว้ว่าคดีส่วนแพ่งย่อมตกไปด้วย เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 3271/2531³⁶ ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานรับของโจรและมีคำขอให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหาย แม้ผู้เสียหายจะเข้าเป็นโจทก์ร่วม แต่เมื่อจำเลยถึงแก่ความตาย สิทธินำคดีอาญามาฟ้องของโจทก์และโจทก์ร่วมย่อมระงับไป คำขอให้คืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาย่อมตกไปด้วย จึงต้องจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1497/2531³⁷ การกระทำของจำเลยเป็นความผิดฐานข้อโกงตามมาตรา 341 ซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้ เมื่อคดีขาดอายุความ สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 39 (6) พนักงานอัยการโจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนโจทก์ร่วมทั้งสามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 43 คำขอส่วนแพ่งของโจทก์ร่วมที่ขอถือเอาตามคำฟ้องของพนักงานอัยการโจทก์ก็ย่อมตกไปด้วย ศาลไม่มีอำนาจสั่งให้จำเลยคืนเงินแก่โจทก์ร่วม

³⁵ อ้างแล้ว เสงี่ยมรรถที่ 4.

³⁶ เนติบัณฑิตยสภา, (2531, น. 2777)

³⁷ เนติบัณฑิตยสภา, (2531, น. 986)

คำพิพากษาฎีกาที่ 3746/2542³⁸ คดีความผิดฐานยักยอก ผู้เสียหายร้องทุกข์เมื่อเกินกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ คดีโจทก์จึงขาดอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96 และเมื่อคดีขาดอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96 สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (6) พนักงานอัยการโจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

คำพิพากษาฎีกาที่ 1061/2545³⁹ ผู้เสียหายยื่นคำร้องว่าได้รับชำระหนี้ตามคำพิพากษาในคดีแพ่งจากจำเลยแล้วจึงไม่ติดใจดำเนินคดีอาญาแก่จำเลยที่ 1 อีกต่อไป เรียกได้ว่าผู้เสียหายและจำเลยที่ 1 ยอมความกันในความผิดฐานร่วมกันฉ้อโกงซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว ก่อนคดีถึงที่สุด สิทธินำคดีอาญามาฟ้องในความผิดฐานดังกล่าวจึงระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) และยอมทำให้คำขอในส่วนแพ่งของโจทก์ที่ให้จำเลยที่ 1 คืนเงินจำนวนหนึ่งแสนบาทแก่ผู้เสียหายตกไปด้วย

แต่ในบางกรณีถ้าศาลเห็นว่าในคดีส่วนแพ่งนั้นคู่ความได้ตกลงประนีประนอมยอมความกันได้โดยไม่มีข้อเท็จจริงอื่นที่ศาลจะต้องดำเนินการพิจารณาต่อไปแล้ว แม้คดีอาญาจะระงับไป ศาลก็ชอบที่จะพิพากษาคดีแพ่งต่อไปได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1322/2511⁴⁰ คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้นเมื่อคู่ความตกลงประนีประนอมยอมความกันในส่วนแพ่งโดยศาลได้จัดไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาแล้วและคดีส่วนแพ่งไม่มีข้อเท็จจริงอื่นที่ศาลจะต้องดำเนินการพิจารณาต่อไปอีก แม้ต่อมาโจทก์จะขอถอนฟ้องคดีอาญาไป ก็หาทำให้คดีส่วนแพ่งระงับไปไม่เพราะคดีเช่นนี้ศาลย่อมมีอำนาจที่จะแยกการพิจารณาคดีอาญาออกจากคดีแพ่งและพิพากษาคดีอาญาไปที่เดียว ส่วนคดีแพ่งจะพิพากษาในภายหลังก็ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 42 วรรคสอง

คดีส่วนแพ่งที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องเข้ามาตามมาตรา 44/1 ย่อมอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 47 ซึ่งศาลมีอำนาจพิพากษาคดีดังกล่าวตามหลักกฎหมายแพ่งโดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่

³⁸ บริการส่งเสริมงานตุลาการ, (2542, น.173)

³⁹ บริการส่งเสริมงานตุลาการ, (2545, น.151)

⁴⁰ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4.

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเมื่อคดีอาญาสิทธินัดตีมาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 แล้ว สิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายก็ย่อมสิ้นสุดลงด้วยเช่นกัน แต่ก็มีบางกรณีที่แม้ว่าผู้เสียหายหรือโจทก์ได้ถอนฟ้องคดีอาญาไปอันเหตุหนึ่งที่ทำให้สิทธินัดมาฟ้องคดีอาญาระงับไปตามมาตรา 39 (2) ก็อาจไม่ทำให้การฟ้องคดีส่วนแพ่งระงับไป เนื่องจากคู่ความได้ตกลงประนีประนอมยอมความกันได้โดยไม่มีข้อเท็จจริงอื่นที่ศาลจะต้องดำเนินการพิจารณากันต่อไปอีกแล้ว ศาลก็ยังคงมีอำนาจที่จะแยกการพิจารณาคดีอาญาออกจากคดีแพ่งและพิพากษาคดีอาญาไปที่เดียวหรือจะพิพากษาคดีส่วนแพ่งในภายหลังก็ได้ ดังที่ศาลฎีกาได้มีคำวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1322/2511 ฉะนั้นเมื่อสิทธินัดตีมาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 แล้ว สิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายก็ย่อมสิ้นสุดลงด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้ก็ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายในการนำคดีไปฟ้องทางแพ่งเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยในภายหลัง ซึ่งสามารถทำได้ โดยไม่เป็นฟ้องซ้ำแต่อย่างใด

4.4 ปัญหาความสอดคล้องของมาตรา 46 กับมาตรา 43 และมาตรา 44/1

บทบัญญัติตามมาตรา 43 นี้เป็นบทบัญญัติที่จำกัดขอบเขตการใช้อำนาจของพนักงานอัยการในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายได้ เฉพาะคดีความผิดเพียง 9 ฐาน ความผิดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 43 และให้สิทธิจำกัดเพียงเรียกให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาที่ผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดโดยตรง ไม่ให้มีอำนาจเรียกค่าสินไหมทดแทนอื่นๆ แทนผู้เสียหายนั้น เป็นเพราะคดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ช้อโกง ยักยอกหรือรับของโจร รวม 9 ฐานความผิดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 43 เมื่อจำเลยกระทำความผิดทางอาญาย่อมเป็นการกระทำละเมิดต่อทรัพย์ของผู้เสียหายนั้นก็เป็นการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ซึ่งศาลอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 46 ที่จำต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาอยู่แล้ว ย่อมเป็นการสะดวกรวดเร็วที่จะกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินการแทนผู้เสียหายไปเสียหายเสร็จสิ้นเสียไปในคราวเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องเดือดร้อนว่าจ้างทนายความมาฟ้องร้องจำเลยในทางแพ่งอีก แต่เนื่องจากพนักงานอัยการมีภารกิจหลักตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2498 มาตรา 11 (1) ถึง (8) เฉพาะในการดำเนินคดีอาญา ส่วนคดีแพ่งนั้นก็เพียงแต่เฉพาะกรณีเป็นการดำเนินคดีแทนรัฐบาลหรือเรื่องซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐถูกฟ้องเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ หรือคดีซึ่งราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ หรือคดี

ซึ่งราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้โดยมีกฎหมายห้าม เป็นต้น ประกอบกับประเด็นการสูญเสียหรือเสียหายของทรัพย์สินของถูกประทุษร้ายนั้นก็ประเด็นโดยตรงในคดีส่วนอาญาอยู่แล้ว การพิจารณาพิพากษาตามคำขอของพนักงานอัยการตามมาตรา 43 จึงมิได้เป็นภาระยุ่งยากแก่พนักงานอัยการเพิ่มขึ้นอีกแต่อย่างใด

แต่ถ้าหากกำหนดให้พนักงานอัยการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนอื่นๆเพิ่มขึ้น นอกเหนือไปจากการคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน ซึ่งเป็นภารกิจนอกเหนือจากที่พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2498 มาตรา 11 (1) ถึง (8) ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังทำให้คดีส่วนแพ่งมีประเด็นข้อพิพาทเรื่องค่าสินไหมทดแทนอื่นๆเพิ่มเติมขึ้น ซึ่งศาลต้องเปิดโอกาสให้คู่ความทุกฝ่ายได้มีโอกาสกล่าวอ้างและโต้แย้งกันอย่างเต็มที่ อันอาจจะส่งผลกระทบทำให้คดีอาญาพลอยเนิ่นช้าหรือติดขัดไปโดยไม่สมควรและย่อมส่งผลเดือดร้อนไปถึงจำเลยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้น มาตรา 43 จึงจำเป็นต้องจำกัดกระบวนการแห่งการใช้อำนาจของพนักงานอัยการไว้เท่าที่จำกัดดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น⁴¹

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในคดีอาญาบางประเภทโดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม (มาตรา43,44,253) และที่สำคัญคือ การกำหนดหลักการให้การพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาเท่านั้น ดังนั้นหากมิใช่เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ย่อมไม่อาจนำหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัติแห่งหมวด 2 ว่าด้วยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาไปบังคับใช้ได้เลย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1982/2519)⁴²

แม้มาตรา 46 จะได้กำหนดหลักการให้คำพิพากษาคดีอาญามีผลผูกพันการฟังข้อเท็จจริงในคดีส่วนแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยบัญญัติเพียงข้อความสั้นๆว่า “ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา” ก็ตาม แต่หลักการของมาตรา 46 ดังกล่าวก็เป็นหลักการอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากหลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 วรรคหนึ่ง ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ที่ว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลย่อมมีผลผูกพันคู่ความ นับตั้งแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งจนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับ

⁴¹ ธานีศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค1-2 มาตรา 2-257 เล่ม1, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิต 2551) น. 655-656.

⁴² เพิ่งอ้าง, น. 575.

หรือดเสีย จึงมีผลตามกฎหมายที่สำคัญติดตามมาว่าคำพิพากษาคดีอาญาที่จะมีผลผูกพันคดีส่วนแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 นั้น คำพิพากษาคดีอาญาต้องถึงที่สุดแล้วและคู่ความในคดีอาญากับคู่ความในคดีแพ่งต้องเป็นคู่ความเดียวกัน อีกทั้งข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาต้องเป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญาซึ่งได้รับการวินิจฉัยโดยชัดแจ้งแล้วด้วย ดังนั้นในการปรับใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ว่าการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลอยู่ในบังคับต้องคือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีส่วนอาญานั้น โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

- (1) ต้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา
- (2) คำพิพากษาคดีส่วนอาญาต้องถึงที่สุดแล้ว
- (3) คู่ความในคดีอาญาและคดีส่วนแพ่งต้องเป็นคู่ความเดียวกัน
- (4) ข้อเท็จจริงในคดีอาญาต้องเป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญาและได้รับการวินิจฉัยโดยชัดแจ้งแล้ว⁴³

ฉะนั้นเมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติตามมาตรา 44/1 แล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่า เป็นบทบัญญัติที่อยู่ในส่วนคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาจึงต้องนำหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัติแห่งหมวด 2 ว่าด้วยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญามาใช้บังคับกับมาตรา 46 กล่าวคือ การพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา โดยมีคำพิพากษาของศาลฎีกาที่น่าสนใจในการนำมาพิจารณาในส่วนนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2659/2539⁴⁴ วินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงรับฟังได้เป็นยุติว่า โจทก์เป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ตายและเป็นเจ้าของผู้ครอบครองรถจักรยานยนต์คันหมายเลขทะเบียนดังกล่าว คดีได้ความต่อไปว่า ในมูลกรณีที่ยกขึ้นตามที่โจทก์ฟ้องคดีนี้พนักงานอัยการได้เป็นโจทก์ฟ้องจำเลยคดีนี้เป็นคดีอาญาขอให้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 291 พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.2522 มาตรา 43, 157ตามสำนวนคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 9129/2533 ของศาลอาญา ศาลในคดีอาญาดังกล่าวได้มีคำพิพากษายกฟ้องโจทก์ โดยวินิจฉัยว่า จำเลยมิได้ประมาทเลินเล่อในการขับรถยนต์ คดีถึงที่สุดโดยคู่ความมิได้อุทธรณ์ ปัญหาต้องวินิจฉัยตามฎีกาของโจทก์มีว่าการที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำ

⁴³ เพิ่งอ้าง, น. 618-619.

⁴⁴ เนติบัณฑิตยสภา, (2539, น. 1879)

พิพากษาคดีส่วนอาญาว่าจำเลยมิได้กระทำโดยประมาทมาวินิจฉัยว่าจำเลยไม่ต้องรับผิดชอบโจทก์ และพิพากษายกฟ้องนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ กรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกค่ารักษาพยาบาลผู้ตาย ค่าปลงศพ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่นฯและค่าขาดรายได้จากการะ เนื่องจากเหตุที่ผู้ตายได้รับ อันตรายแก่ร่างกายและถึงแก่ความตายในเวลาต่อมา นั้น เป็นปัญหาต้องวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำ ละเมิดต่อผู้ตายหรือไม่ อันเป็นประเด็นในคดีอาญาที่พนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยขอให้กระทำให้ โดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย ซึ่งโจทก์เป็นผู้เสียหายตามนัยประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 2(4),5(2) ในส่วนนี้จึงเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา การ พิพากษาคดีส่วนแพ่งศาลจะต้องถือต้องข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 แม้โจทก์จะมีได้เข้าเป็นคู่ความในคดีอาญา ด้วย โจทก์ก็ต้องผูกพันตามคำพิพากษาคดีอาญานั้น

โจทก์ร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์โดยอาศัยสิทธิตามคำฟ้องของพนักงานอัยการที่ศาล อาญาสั่งยกคำร้องโดยพิจารณาตามคำฟ้องที่ได้บรรยายว่าผู้ตายได้กระทำผิดด้วย โจทก์จึงไม่ใช่ ผู้เสียหายที่จะขอเข้าร่วมเป็นโจทก์นั้น เป็นการวินิจฉัยว่ามีเหตุที่จะอนุญาตให้เข้าร่วมเป็นโจทก์ โดยอาศัยสิทธิตามคำฟ้องนั้นได้หรือไม่ มิใช่เป็นการวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดีที่จะถือเป็นยุติว่า โจทก์มิใช่ผู้เสียหาย ดังนั้น ในข้อหาที่พนักงานอัยการฟ้องจำเลยว่ากระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ ผู้ตายถึงแก่ความตายอันเป็นประเด็นโดยตรงที่จำเลยถูกฟ้องยังต้องถือว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายตาม นัยบทกฎหมายที่กล่าวข้างต้น การที่โจทก์มิได้เข้าคู่ความในคดีอาญาดังกล่าวจึงไม่เกิดผลที่จะให้ ศาลในคดีส่วนแพ่งไม่ต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ศาลจึงต้องถือ ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีส่วนอาญา

ส่วนในกรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายของรถจักรยานยนต์ของโจทก์เป็นเงิน 20,113 บาท กับค่าใช้จ่ายในการเดินทางของโจทก์เพื่อติดต่อสอบถาม ดำเนินการอันเนื่องมาจาก เหตุรถกันเป็นเงิน 5,000 บาทนั้น เป็นปัญหาที่ต้องวินิจฉัยว่าจำเลยทำละเมิดต่อทรัพย์สินของโจทก์ หรือไม่ ซึ่งเป็นคนละประเด็นกับข้อหาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ในคดีอาญาที่ พนักงานอัยการฟ้องจำเลย โดยเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อหาที่จำเลยถูกฟ้องตาม พระราชบัญญัติจราจรทางบก มาตรา 43,157 ที่รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย ดังนั้น ในส่วนนี้โจทก์จึง ไม่ใช่ผู้เสียหายหรือคู่ความในคดีอาญาดังกล่าว ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่งศาลจึงไม่ต้องถือ ข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา แต่เป็นกรณีที่ต้องฟังข้อเท็จจริงกันใหม่จาก พยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบกันมาในสำนวนคดีนี้

จากคำพิพากษาของศาลฎีกาดังกล่าวนั้น เป็นกรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกค่ารักษาพยาบาลผู้ตาย ค่าปลงศพ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่นและค่าขาดไร้อุปการะเนื่องจากเหตุที่ผู้ตายได้รับอันตรายแก่ร่างกายและถึงแก่ความตายในเวลาต่อมานั้น อันเป็นประเด็นในคดีอาญาที่พนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยข้อหากระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย ในส่วนนี้จึงเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา การพิพากษาคดีส่วนแพ่งศาลจะต้องถือต้องข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 แต่เมื่อในคดีอาญาซึ่งศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องโจทก์โดยฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยมิได้ชั้บรยยนต์ประมาทด้วย กรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกค่ารักษาพยาบาลผู้ตาย ค่าปลงศพ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่นและค่าขาดไร้อุปการะ ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำละเมิดต่อนายขาวผู้ตายหรือไม่ ศาลจำต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีอาญาว่าจำเลยมิได้ชั้บรยยนต์โดยประมาทตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46⁴⁵

โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 2659/2539⁴⁶ นั้นได้มีคำวินิจฉัยของศาลฎีกาก่อนที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 44/1 แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า คำพิพากษาของศาลฎีกาดังกล่าวนี้น่าสามารถนำมาปรับใช้กับมาตรา 44/1 ได้โดยไม่ขัดหรือแย้งกันกับกฎหมายที่แก้ไขใหม่นี้แต่อย่างใด และจากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวนี้นี้ เมื่อศาลได้วินิจฉัยโดยมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องโจทก์โดยฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยมิได้ชั้บรยยนต์ประมาท ศาลจำต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีอาญาว่าจำเลยมิได้ชั้บรยยนต์โดยประมาทตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ด้วยเช่นกัน

ดังนั้นโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาดังกล่าวก็จะถูกศาลสั่งยกคำขอในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 44/1 นี้ได้นอกจากนี้ บทบัญญัติกฎหมายไทยได้เปิดช่องไว้ให้ศาลที่พิจารณาคดีแพ่งวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายให้แตกต่างจากศาลอาญาได้ กล่าวคือ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 47 ที่บัญญัติว่า “คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดชอบบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่จำต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดอาญาหรือไม่ และในประมวล

⁴⁵ ปกป้อง ศรีสนิท, “ฎีกาวิเคราะห์”, วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 น.364: (มิถุนายน 2551).

⁴⁶ เนติบัณฑิตยสภา, (2539, น. 1879)

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 424 ที่บัญญัติว่า “ในการพิพากษาคดีข้อความรับผิดชอบเพื่อละเมิด และกำหนดค่าสินไหมทดแทนนั้น ท่านว่าศาลไม่จำเป็นต้องดำเนินตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ลักษณะอาญาอันว่าด้วยการที่จะต้องรับโทษและไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงการทำผิดต้องคำพิพากษาลงโทษในทางอาญาหรือไม่” ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดประกอบกรพิจารณามาตราทั้งสองคือ กรณีที่จำเลยขับรถชนผู้เสียหายที่เป็นคนเดินถนนบาดเจ็บสาหัส หากศาลอาญายกฟ้องโดยให้เหตุผลว่าจำเลยไม่ประมาท หรือพยานหลักฐานไม่พอพียงได้ว่าจำเลยประมาท และเมื่อผู้เสียหายมาฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบทางแพ่ง ประเด็นเรื่องจำเลยประมาทหรือไม่ ไม่ใช่ประเด็นที่ศาลต้องพิจารณาเลย เพราะเหตุว่าแม้จำเลยไม่ประมาท จำเลยก็ยังคงต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายเพราะความเสียหายเกิดจากพาหนะที่เดินด้วยกำลังเครื่องจักรกลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 437 ดังนั้นบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 47 และในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 424 ย่อมเป็นการยืนยันว่าศาลที่พิจารณาคดีแพ่งไม่จำเป็นต้องยึดถือข้อกฎหมายในคดีอาญา เพียงแต่ต้องยึดถือข้อเท็จจริงที่รับฟังเป็นยุติแล้วในคดีอาญาเท่านั้น⁴⁷

สรุปว่า เมื่อศาลได้วินิจฉัยโดยมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องโจทก์โดยฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยมิได้ขับรถชนผู้เสียหาย ศาลก็ต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีอาญาว่าจำเลยมิได้ขับรถชนผู้เสียหายโดยประมาทตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 และเมื่อผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ เสรีภาพ ชื่อเสียง รวมทั้งทรัพย์สิน สืบเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ศาลก็จะมีคำสั่งยกคำขอของผู้เสียหายโดยอาศัยเหตุว่า เมื่อฟังข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้กระทำการประมาท จำเลยจึงไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์แต่อย่างใด ต่อมาได้มีผู้ให้ความเห็นว่าทางออกของปัญหาดังกล่าวนี้นั้น ควรกำหนดให้ปัญหาเรื่องการกระทำโดยประมาทควรจะถูกพิจารณาว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่ศาลแพ่งไม่จำเป็นต้องยึดถือตามศาลอาญา เพราะประมาทในทางแพ่งและทางอาญาแตกต่างกัน⁴⁸ นอกจากนี้ บทบัญญัติกฎหมายไทยได้เปิดช่องไว้ให้ศาลที่พิจารณาคดีแพ่งวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายให้แตกต่างจากศาลอาญาได้ กล่าวคือ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 47 แม้ว่าศาลยกฟ้องโดยฟังว่าจำเลยมิได้กระทำการ

⁴⁷ ปกป้อง ศรีสนิท, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 45, น.370-371.

⁴⁸ เฟิงอ้าง, น. 368-369.

ประมาท ศาลก็อาจพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายได้โดยอาศัย
บทบัญญัติของมาตรา 47 นั้นเอง

4.5 ปัญหาการบังคับตามคำพิพากษา ตามมาตรา 253,254

แต่เดิมบทบัญญัติมาตรา 253 ได้ยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับการดำเนินคดีส่วนแพ่ง
ที่พนักงานอัยการโจทก์ร้องขอตามมาตรา 43 แต่ตามบทบัญญัติที่แก้ไขใหม่ได้ยกเว้น
ค่าธรรมเนียมสำหรับการดำเนินคดีส่วนแพ่งให้แก่ผู้เสียหายที่ร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่า
สินไหมทดแทนในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ด้วย

การที่กฎหมายใช้คำว่า “มีคำขอของผู้เสียหาย” จึงไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นกรณีที่
ผู้เสียหายยื่นคำร้องเข้ามาตามมาตรา 44/1 เท่านั้น ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็น
โจทก์ตามมาตรา 30 และมีคำขอให้ถือเอาคำขอพนักงานอัยการโจทก์ซึ่งรวมถึงคำขอส่วนแพ่งตาม
มาตรา 43 เป็นของตนด้วย ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ร่วมนั้นก็ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมตามมาตรา
นี้ด้วย ซึ่งตรงกับคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1103-1104/2496⁴⁹ ที่ได้วินิจฉัย
ว่า คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ซึ่งมีคำขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินตามมาตรา 43 ติดมากับฟ้อง
อาญา ไม่ต้องเรียกค่าธรรมเนียมอีก แต่มีปัญหาว่าเมื่อศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องในคดีที่
พนักงานอัยการเป็นโจทก์และผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ร่วมยื่นอุทธรณ์ขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินโดย
ลำพัง จะต้องเสียค่าธรรมเนียมในชั้นอุทธรณ์หรือไม่นั้น เดิมศาลฎีกาได้วางบรรทัดฐานไว้ว่า กรณี
ดังกล่าวโจทก์ร่วมจะต้องเสียค่าธรรมเนียมดังเช่นคดีแพ่ง ทั้งนี้ ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่
827/2491, 770/2499 และ 1443/2511 แต่เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 253 วรรคหนึ่ง ยกเว้น
ค่าธรรมเนียมให้แก่ผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายมีคำขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนใน
คดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ด้วย ซึ่งคำขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินทำอุทธรณ์ของโจทก์ร่วมก็เป็น
คำขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอย่างหนึ่ง ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ร่วมนั้นจึงไม่ต้องเสีย
ค่าธรรมเนียมอีกต่อไป เฉพาะในชั้นพิจารณาคดีเท่านั้น ถ้าต่อมาผู้เสียหายขอให้มีการบังคับคดีใน
ส่วนแพ่งแล้ว ผู้เสียหายก็ต้องเสียค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีดังเช่นคดีแพ่งทั่วไป

คำว่า “ค่าธรรมเนียม” มีความหมายตรงกับคำว่า “ค่าฤชาธรรมเนียม” ตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนั้น ผู้เสียหายจึงได้รับยกเว้นทั้งค่าธรรมเนียมศาลและ

⁴⁹ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4.

ค่าธรรมเนียมอย่างอื่นสำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในส่วนแพ่งทั้งหมด โดยผู้เสียหายไม่ต้องร้องขอเหมือนกรณีมาตรา 254 วรรคสอง

อย่างไรก็ตามกฎหมายได้วางข้อยกเว้นไว้ว่าหากผู้เสียหายเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนสูงเกินสมควรหรือดำเนินคดีโดยไม่สุจริต ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้เสียหายชำระค่าธรรมเนียมทั้งหมดหรือแต่เฉพาะบางส่วนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดให้ และคำสั่งดังกล่าวนี้เป็นคำสั่งระหว่างพิจารณาว่าความจะอุทธรณ์ฎีกาทันทีไม่ได้ ต้องโต้แย้งไว้เพื่อใช้สิทธิในการอุทธรณ์ต่อไป ในกรณีที่ผู้เสียหายเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล กฎหมายให้ถือว่าเป็นการทิ้งฟ้องในส่วนแพ่งและศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีในส่วนแพ่งนั้นได้⁵⁰ การไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมนั้นจำกัดแต่เฉพาะในคดีที่พนักงานอัยการฟ้องความผิดที่ระบุในมาตรา 43 และเฉพาะค่าธรรมเนียมในการขอให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินเท่านั้น ฉะนั้นหากมีกรณีที่ต้องบังคับคดีเพื่อให้มีการคืนหรือใช้ราคา ตามมาตรา 253 วรรคสอง ผู้ที่จะได้รับคืนทรัพย์สิน (เจ้าของทรัพย์สิน ทายาทฯ) จะต้องเสียค่าธรรมเนียมดังเช่นคดีแพ่ง⁵¹

สำหรับบทบัญญัติตามมาตรา 254 นี้ มีความหมายถึงทั้งคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา และคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการที่ฟ้องคดีอาญาประเภทที่ระบุในมาตรา 43 และมีคำขอทางแพ่งแทนผู้เสียหายหรือแทนโจทก์ร่วม

แต่ถ้าเป็นคดีที่ผู้เสียหายแต่ฝ่ายเดียวฟ้องเอง ผู้เสียหายต้องเสียค่าธรรมเนียมดังคดีแพ่งตั้งแต่ต้นจนเสร็จคดี แต่ถ้าเป็นคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการโดยอาศัยคำฟ้องของพนักงานอัยการ ผู้เสียหายไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในชั้นยื่นคำฟ้องแต่ในชั้นต่อไป เช่น อุทธรณ์หรือฎีกาซึ่งโจทก์ร่วมใช้สิทธิของตนเองเป็นเอกเทศต่างหากจากพนักงานอัยการโจทก์ร่วมต้องเสียค่าธรรมเนียม ซึ่งได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในฎีกาที่ 770/2499 วินิจฉัยว่า คดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์มีคำเรียกร้องให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินมากับฟ้องคดีนั้น เมื่อผู้เสียหายเข้ามาเป็นโจทก์ร่วม และผู้เสียหายอุทธรณ์ขอให้บังคับตามคำขอท้ายฟ้องโจทก์ให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแต่ฝ่ายเดียวโดยอัยการมิได้อุทธรณ์ด้วยแล้ว คำฟ้อง

⁵⁰ สำนักงานวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น. 41-42.

⁵¹ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2548) น. 330.

อุทธรณ์ที่ให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น โจทก์ร่วมผู้อุทธรณ์ต้องเสียค่าธรรมเนียมอย่างคดีแพ่ง⁵²

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวมานี้เป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่ยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาด้วยตนเองหรือที่ยื่นฟ้องคดีแพ่งแยกต่างหากจากคดีอาญาสามารถยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลสำหรับการดำเนินคดีส่วนแพ่งได้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายที่ต้องยื่นฟ้องคดีด้วยตนเอง ซึ่งอาจเกิดจากกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ไม่ทันเวลาที่กำหนดไว้ หรือกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้แยกคดีแพ่งออกจากคดีอาญาและให้ไปฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจตามมาตรา 41 หรือกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีเป็นต้น

มีข้อน่าสังเกตว่า แม้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวจะมีการปรับปรุงถ้อยคำ แต่ยังคงหลักการเดิมเอาไว้ กล่าวคือ คดีแพ่งที่ฟ้องรวมกับคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเองและคดีแพ่งที่มีการฟ้องแยกต่างหากจากคดีอาญา ผู้เสียหายต้องชำระค่าธรรมเนียมสำหรับคดีส่วนแพ่งเช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป

สำหรับความในวรรคสองที่เพิ่มขึ้นใหม่ กำหนดให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์สามารถขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลสำหรับการดำเนินคดีส่วนแพ่งที่รวมอยู่กับคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่แยกฟ้องต่างหากจากคดีอาญา โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำขอต้องเป็นผู้เสียหายที่ได้ยื่นฟ้องคดีอาญาหรือถ้าเป็นคดีแพ่งที่แยกฟ้องต่างหากจากคดีอาญา โจทก์ในคดีนั้นต้องเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาที่ได้มีการฟ้องไว้ก่อนแล้วจึงจะมีสิทธิยื่นคำขอตามมาตรานี้ บุคคลที่มีใช้ผู้เสียหายในคดีอาญาแม้จะรับช่วงสิทธิจากผู้เสียหายมาฟ้องไล่เบี้ยจากจำเลยก็ไม่มีสิทธิยื่นคำขอตามมาตรานี้ เช่น ผู้รับประกันภัยซึ่งได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย แม้ได้รับช่วงสิทธิจากผู้เสียหายไปฟ้องไล่เบี้ยจากจำเลย ก็ไม่อาจขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลตามมาตรานี้ได้

2) กรณีดังกล่าวมานี้ต้องเป็นกรณีที่ฟ้องให้จำเลยในคดีอาญาให้รับผิดชอบในทางแพ่ง หากเป็นกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องให้บุคคลอื่นรับผิดชอบจะไม่สามารถขอยกเว้นค่าธรรมเนียมได้ เช่น ผู้เสียหายฟ้องผู้รับประกันภัยให้รับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยที่ทำไว้กับจำเลย

⁵² เพิ่งอ้าง, น. 330-331.

3) การยื่นคำขอต้องยื่นพร้อมกับคำฟ้อง คำฟ้องอุทธรณ์ คำฟ้องฎีกาเท่านั้น แล้วแต่ว่าจะเริ่มขอในชั้นใด แต่การยื่นคำขอดังกล่าวนี้ต้องยื่นต่อศาลชั้นต้นและศาลชั้นต้นเท่านั้นที่จะเป็นผู้พิจารณาสั่งคำขอ โดยไม่คำนึงว่าคดีนั้นจะอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลใด

4) การที่ศาลชั้นต้นจะมีคำสั่งอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลได้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ

ก. คดีอาญาต้องมีมูล กล่าวคือ ต้องมีการฟ้องจำเลยนั้นเป็นคดีอาญาแล้ว หากยังไม่มีมีการฟ้องคดีอาญา แม้โจทก์ที่ฟ้องคดีแพ่งจะอ้างว่าตนเองเป็นผู้เสียหายและคดีของตนเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ก็ไม่มีสิทธิได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลตามมาตรานี้ นอกจากนั้นจะต้องปรากฏด้วยว่าศาลในคดีอาญามีคำสั่งว่าคดีมีมูลหรือประทับฟ้องไว้พิจารณาหรือมีคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดแล้ว โจทก์จึงจะได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล

ข. การเรียกค่าสินไหมทดแทนนั้นต้องไม่เกินสมควรและเป็นไปด้วยความสุจริต โดยไม่จำเป็นต้องส่งสำเนาให้แก่จำเลยก่อน ดังนั้นหากปรากฏว่าการเรียกค่าสินไหมทดแทนนั้นไม่เกินสมควรหรือไม่สุจริต ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ หรือศาลเห็นว่าควรไต่สวนก็ได้ คำสั่งของศาลชั้นต้นดังกล่าวนี้จะมีได้ 3 ประการ คือ อนุญาตตามคำขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลให้บางส่วน หรือยกคำขอ แม้ว่าศาลจะมีคำสั่งยกคำขอหรือไม่ยกเว้นค่าธรรมเนียมให้ก็ตาม ก็ไม่กระทบสิทธิแก่โจทก์ในการขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาได้ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

5) ไม่ว่าคำสั่งของศาลชั้นต้นจะสั่งเป็นประการใดก็ตาม คู่ความจะอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นไม่ได้ ตามมาตรา 254 วรรคสาม และจะขอใหม่ก็ไม่ได้เพราะการยื่นคำขอดังกล่าวต้องยื่นพร้อมกับคำฟ้อง ตามมาตรา 254 วรรคสอง แต่ไม่ห้ามศาลที่พิจารณาคดีในอันที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งของศาลชั้นต้นเมื่อปรากฏว่าพฤติการณ์แห่งคดีเปลี่ยนแปลงไปในขณะที่คดีนั้นอยู่ระหว่างพิจารณาของตน

ข้อสังเกต มาตรานี้เป็นบทบัญญัติให้สิทธิเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเท่านั้นยื่นคำขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล ส่วนจำเลยในคดีดังกล่าวไม่มีสิทธิตามมาตรา 254 วรรคสามนี้ คงกระทำได้แต่เพียงขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁵³

⁵³ สำนักงานวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น. 44-48.

